THE PRINCIPLE CHARACTERISTICS OF WHEAT AND MAIZE PRODUCTION IN THE HUNGARIAN REGIONS

By:
HINGYI, HAJNALKA dr.

Key words: regions, wheat, maize, record harvest, income.

CONCLUSIONS, INFERENCES, PROPOSALS

The investigations revealed differences between the corn production of various regions with special respect to the development of sowing fields, output and income. It can be concluded:

- The most significant wheat producing regions are Southern Dunántúl and Southern Plain. In both regions the amounts of crop harvested and average outputs exceeded those of other regions during the period investigated.
- In the case of maize the Southern Dunántúl is the key region, harvesting in 2004 11% more than the Northern Plain and nearly seven times more than the Central Hungarian region that produced the lowest output. Average production values were also the highest in the Southern Dunántúl region.
- Average production values in the regions differ because of differing production technologies, input use and ecological resources.
- The net income per hectare from farm marketing and within this the net income from the sale of cereals between 2001-2003 were the most favourable in Southern Dunántúl, which was the largest cereal producing region.
- Merchandising on the internal market was profitable for both plants (wheat, maize) in 2001, whereas in the period between 2002-2003 only the sale of maize resulted in profits for the growers.

Following the record harvest in 2004, in future we shall probably produce wheat and maize in excess of home demand, therefore it would extraordinarily important to:

- Establish the infra-structural background to intervention buying (build new depots, develop the logistics)
- Improve flow of information
- Modernise production (sealed sowing seeds, adequate feedstuff provision, increased mechanisation).
- Develop techniques and technology (e.g. replacement of outdated machinery parks requiring excessive maintenance cost).
- Create producers' associations (e.g. for strengthening marketing and successful sales).
- Encourage programs for market oriented quality production.

A MAGYARORSZÁGI RÉGIÓK BÚZA- ÉS KUKORICATERMELÉSÉNEK FŐBB JELLEMZŐI

HINGYI HAJNALKA

Kulcsszavak: régió, búza, kukorica, rekordtermés, árbevétel.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A vizsgálatok feltárták az egyes régiók gabonatermelése közti különbségeket, különös tekintettel a vetésterületek, hozamok és az árbevételek alakulására. Megállapítást nyert, hogy:

- **A legjelentősebb búzatermelő régióink a Dél-Dunántúl és a Dél-Alföld. Mindkét régióban az összes betakarított termésmennyiség és a termésátlag is meghaladta a többi régió eredményeit a vizsgált időszakban.**
- **A kukorica esetében is a Dél-Dunántúli Régió a meghatározó, 2004-ben 11%-kal többet takarítottak be az Észak-Alföld termelésénél és közel hétszer többet a legalacsonyabb terméseredményű Közép-Magyarországénál. A termésátlagok szintén a dél-dunántúli régióban voltak a legmagasabbak a vizsgált időszakban.**
- **A régiók termésátlagai – az egyes régiók eltérő termesztéstechnológiája, inputfelhasználása és ökológiai adottságai következtében – különbözőek.**
- **A gazdaságok értékesítéséből származó hektáronkénti nettó árbevétel és ezen belül a gabonafélék eladásából befolyó nettó árbevétel a legnagyobb gabonatermelő régió, a Dél-Dunántúl gazdaságaiban alakult a legkedvezőbben 2001-2003 között.**
- **A belpiacon történő értékesítés mind a két növény (búza, kukorica) esetében jövedelmező volt 2001-ben, de 2002-2003-ban már csak a kukorica belpiaci értékesítése eredményezett nyereséget a termelőknek.**

A 2004. évi rekordtermést követően várhatóan a jövőben is felesleget termelünk búzából és kukoricából, ezért rendkívül fontos lenne az:

- **Intervenciós felvásárlás infrastrukturális hátterének megteremtése (új raktárak létesítése, logisztika fejlesztése).**
- **Információáramlás javítása.**
- **Termelés korszerűsítése (fémzárolt vetőmag, megfelelő tápanyagellátás, gépesítettség fokozása).**
- **Technikai, műszaki fejlesztések (pl. az elöregedett, jelentős többletráfordítást igénylő géppark cseréje).**
- **Termelői szerveződések létrehozása (pl. a marketing erősítése és a sikeresebb értékesítés érdekében).**
- **Piacorientált minőségi termelési programok ösztönzése.**

BEVEZETÉS

Magyarország növénytermelésében központi szerepet játszanak a gabonafélék. 2004-ben 2,99 millió hektáron, a szántó 70%-án folyt gabonatermesztés. A két legjelentősebb gabonaféle a búza és a kukorica összesített vetésterülete általában 2-2,5 millió hektár körül alakul. Modellszámításaink[1] szerint a szántóföldi növények egyszerűsített területalapú támogatása, a nemzeti kiegészítő támogatás, valamint a (működőképes) gabonaintervenciós felvásárlási rendszer hatására, várhatóan további – a 2002. évi 2,95 millió hektárhoz viszonyítva – legkevesebb 3%-kal bővülhet a gabonafélék vetésterülete a jövőben.

Hazánk kiváló környezeti és termőhelyi adottságokkal rendelkezik a gabonatermesztés számára, de fajlagos hozamaink a termelők tőkeszegénységéből fakadó ráfordítás csökkentés, valamint a kiszámíthatatlan, szélsőséges időjárási viszonyok hatására erősen ingadoznak, és jóval elmaradnak az EU legnagyobb gabonatermelő országainak hozamaitól.

A 2004. év időjárása rendkívül kedvező volt a növénytermelés, Európa szerte rekordmennyiségű gabonatermést takarítottak be. A FAO jelentése szerint a világ búzatermelése 627 millió tonnát ért el, amely 12%-kal haladta meg az egy évvel korábbi terméseredményt. Kukoricából 721 millió tonna termett, ami szintén 12%-kal szárnyalta túl a 2003. évi globális termésmennyiséget.

A 2004-es hazánkban is magas terméseredményeket hozott. Búzából közel 6 millió tonnát – amely duplája a 2003-ban learatott termésnek – kukoricából több mint 8 millió tonnát takarítottak be. Magyarország búzatermelése megközelítőleg 4%-kal, kukoricatermelésünk pedig 15%-kal járult hozzá az EU-25 kibocsátásának a 2004. évben.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgálatokhoz az Agrárgazdasági Kutató Intézet Vállalkozáselemzési Osztályának 2001-2003 közötti időszakra vonatkozó tesztüzemi adatbázisát alkalmaztam. A tesztüzemi rendszer adatszolgáltató körébe az ország 19 megyéjéből mintegy 1900 gazdaság tartozik, amelyek mérete meghaladja a 2 Európai Méretegységet (1 EUME=1200 € üzemi SFH). Első lépésként a gazdaságok adatainak régiónkénti csoportosítása történt meg, majd a vizsgálatokhoz és a kalkulációkhoz az így kapott régiós átlagértékeket elemeztem. Az egyes összehasonlító- és trendvizsgálatoknál a KSH mezőgazdasági évkönyveire is támaszkodtam. Az elemzések a 2001-2003, illetve – ahol 2004-es adatok is rendelkezésre álltak – a 2001-2004 közötti időszakra vonatkoznak.

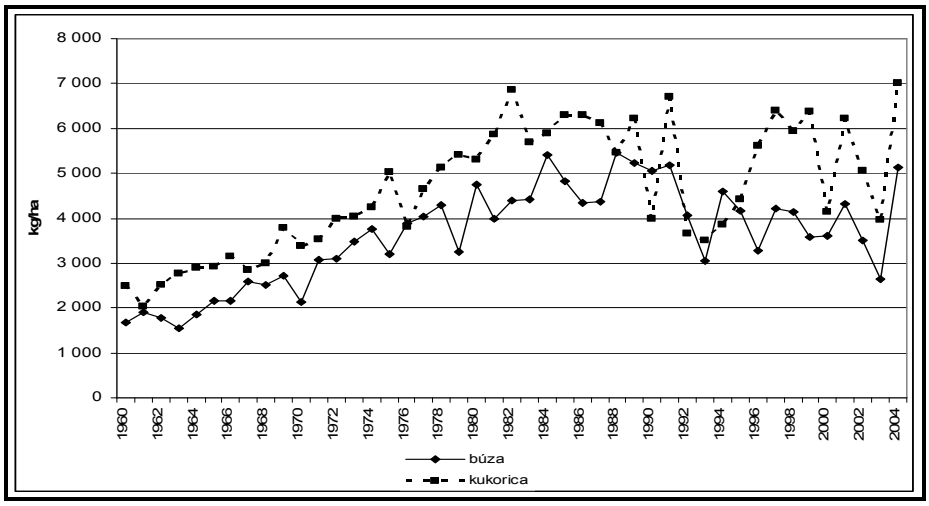
A HOZAMOK

A búza és kukorica termésátlaga (1. ábra) erősen ingadozott az elmúlt 40 évben. A búzáé emelkedő tendenciát mutat a 60-as évek elejétől, a csúcsot 1988-ban érte el, amikor is hektáronként 5,45 tonna termést takarítottak be. A 80-as évekre jellemző 4-5 tonnás termésátlagok azonban a 90-es évek elejétől 3-4 tonnára csökkentek, amelynek okaként főként a visszaesett input felhasználás, a termelők likviditási problémái és egyes esetekben a szakértelem hiánya jelölhető meg. A kukorica termésátlagának görbéje a búzáéhoz hasonlóan, de annál magasabb szinten alakul, az egy hektárról learatott termésmennyiség 2004-ben, illetve 1982-ben volt a legnagyobb.

[1] Lásd Potori N.-Udovecz G. [szerk.] (2004): Az EU-csatlakozás várható hatásai a magyar mezőgazdaságban 2006-ig. c. Agrárgazdasági Tanulmányokban megjelent Intézeti modellszámítások.

1. ábra

A búza és kukorica országos termésátlagának alakulása 1960-2004

Forrás: KSH évkönyvek

A 2. ábra a búza- és kukoricatermelés mennyiségi megoszlását mutatja régiónként 2001-2004 közötti időszakban. A legjelentősebb gabonatermelő régióink: a Dél-Dunántúl, a Dél-Alföld és az Észak-Alföld. Az ábrán jól látható a régiók búzakibocsátásának csökkenése a 2001-2003 közötti időszakban, majd 2004-ben – a kedvező időjárásának köszönhetően – a termelés ugrásszerű növekedése. A legnagyobb búzatermelő régióban a Dél-Alföldön betakarított búza mennyisége ötszöröse volt a közép-magyarországi terméseredménynek 2004-ben. A rendkívül száraz időjárási viszonyok következtében – a vizsgált időszakon belül – a leggyengébb gabonatermést 2003-ban aratták hazánkban. A Dél-Alföldön, az aszályos 2003. évi búzatermésnél több mint kétszer annyit takarítottak be a 2004. évben.

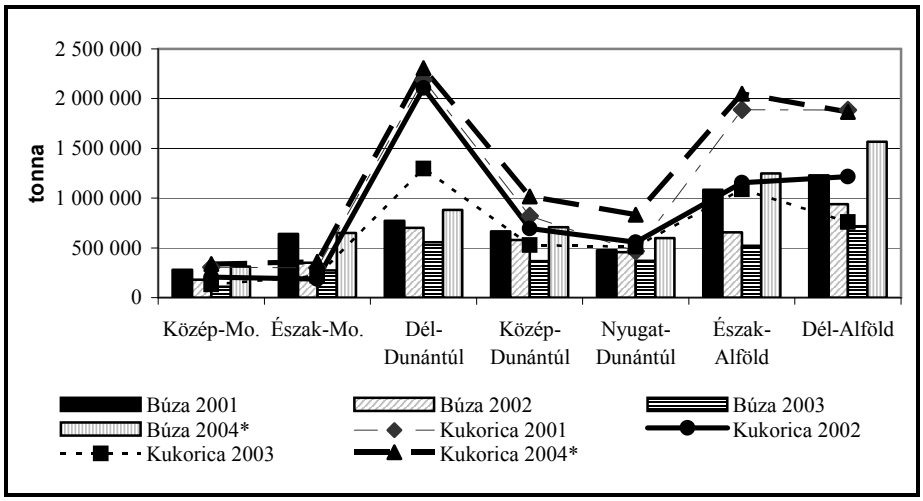
A kukorica esetében is hasonló tendencia figyelhető meg a régiókban, kivéve Észak-Magyarországot és Nyugat-Dunántúlt, ahol ingadozott az évenkénti termésmennyiség. A kukoricát tekintve kimagasló termést értek el a dél-dunántúli régió termelői, 2004-ben 11%-kal többet takarítottak be a második legjelentősebb régió, az Észak-Alföld termelésénél és közel hétszer többet a legalacsonyabb terméseredményű Közép-Magyarországénál.

Az egyes régiók búza- és kukorica termésátlagait összehasonlítva (3. ábra) jelentős különbségeket tapasztalhatunk. A dél-dunántúli régió búzahozama érte el a legmagasabb szintet 2001-2003 között, 2004-ben viszont már a Dél-Alföldön learatott búza termésátlaga volt a legkiemelkedőbb. A régiók közül a legalacsonyabb búza termésátlagok a közép- és az észak-magyarországi régiókat jellemzik. Míg 2001-ben a legkisebb és legnagyobb fajlagos hozammal rendelkező régiók közötti különbség 32% volt, addig 2004-ben ez az érték 18%-ra mérséklődött. A kukorica termésátlagát tekintve szintén kiemelkedik a dél-dunántúli régió termelése a vizsgált 4 évben. A

2001-es évben hektáronként 7,2 tonna kukoricát takarítottak be a régióban, amit 2004-ben további 8%-kal sikerült felülmúlni.

2. ábra

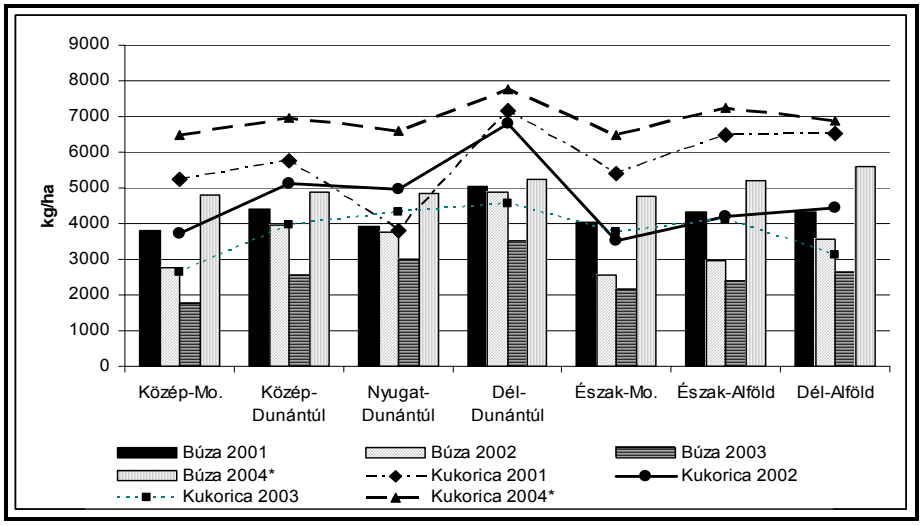
A régiók búza- és kukoricatermelésének alakulása

Forrás: KSH évkönyv
*AKI

3. ábra

A búza és kukorica termésátlagának alakulása a régiókban

Forrás: KSH évkönyv
*AKI

A régiók gabonatermelésének ráfordításai közül a műtrágya és növényvédő szer felhasználását a 1. táblázat mutatja be. A kijuttatott műtrágya egy hektárra

jutó költsége a Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb 2001-2003 között. Míg a dél-dunántúli régióban a műtrágya-felhasználás 1 hektárra vetített költsége 24 ezer Ft körül alakult 2003-ban, addig a többi régióban mindössze 11-13 ezer Ft körül mozgott ez az érték. A növényvédő szer fajlagos költsége a Dél-Alföldön volt a legnagyobb 2001-ben, majd az ezt követő két évben a Dél-Dunántúl gazdaságainak átlagában volt a legjelentősebb. A dél-dunántúli régióban a műtrágya és növényvédő szer magasabb fajlagos költsége utalhat a nagyobb mértékű felhasználásukra. A fokozottabb input-felhasználás pedig hozzájárulhatott ahhoz, hogy a búza és kukorica termésátlaga ebben a régióban alakult a legkedvezőbben. A termésátlagok alakulását a felhasznált ráfordítások mennyiségén kívül még befolyásolhatta az alkalmazott termesztéstechnológia, valamint a régiók különböző ökológiai adottsága is.

1. táblázat

A régiók műtrágya és növényvédő szer felhasználása

M.e.: Ft/ha

	Közép-Magyar-ország	Észak-Magyar-ország	Dél-Dunántúl	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Észak-Alföld	Dél-Alföld
2001							
Műtrágya	12 040	9 900	***16 480***	13 540	11 050	10 800	12 640
Növény-védőszer	11 030	10 050	13 570	10 260	8 410	12 680	***13 940***
2002							
Műtrágya	12 300	9 440	***21 390***	13 200	11 180	11 940	12 990
Növény-védőszer	9 420	10 660	***15 890***	11 760	10 240	14 020	12 680
2003							
Műtrágya	11 110	10 750	***23 570***	13 270	12 700	11 140	13 130
Növény-védőszer	11 290	11 220	***18 240***	11 370	11 340	13 940	15 100

Forrás: AKI tesztüzemi adatbázis alapján saját számítás

AZ ÁRBEVÉTEL

A gazdaságok értékesítéséből származó hektáronkénti nettó árbevétel és ezen belül a gabonafélék eladásából befolyó nettó árbevétel a legnagyobb gabonatermelő régió, a Dél-Dunántúl gazdaságaiban alakult a legkedvezőbben a vizsgált időszakban. A dél-dunántúli régióban termelő gazdaságok gabonafélék értékesítéséből származó árbevétele közel háromszorosa volt a legalacsonyabb fajlagos árbevételt elérő közép-magyarországi gazdaságok átlagának a 2003. évben (2. táblázat). A mezőgazdasági vállalkozások a 7 régió közül egyedül a Dél-Dunántúlon értek el magasabb árbevételt 2003-ban az ezt megelőző évhez viszonyítva. A régió talajtani adottságai, domborzati viszonyai és a többi régióhoz viszonyított magasabb arányú műtrágya-és növényvédőszer-felhasználása valószínűleg mérsékelte a 2003-as év aszályos időjárása okozta kedvezőtlen hatásokat. A régiók gazdaságainak nettó árbevételén belül a gabonafélék értékesítéséből származó árbevétel 13-26% körül alakult 2001-2003 között. A régiókat összehasonlítva, a Dél-Dunántúlon gazdálkodók árbevételében képviselt jelentősebb hányadot a gabonaértékesítés árbevétele, 2003-ban 23%-ot tett ki ez az arány.

2. táblázat

Az árbevételek alakulása a régiók mezőgazdasági üzemeiben

M.e.: Ft/ha

	Közép-Magyar-ország	Észak-Magyar-ország	Dél-Dunántúl	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Észak-Alföld	Dél-Alföld
2001							
Nettó árbevétel	271 050	182 330	298 690	254 650	236 500	286 900	372 920
Gabonafélék árbevétele	34 920	29 060	76 890	61 690	45 900	44 270	58 780
2002							
Nettó árbevétel	212 520	210 030	342 020	303 800	301 390	304 880	328 720
Gabonafélék árbevétele	38 560	28 010	78 280	47 700	42 900	34 880	49 130
2003							
Nettó árbevétel	194 940	188 450	399 730	297 180	267 750	265 800	298 600
Gabonafélék árbevétele	32 190	36 460	91 920	42 050	53 220	48 700	50 730

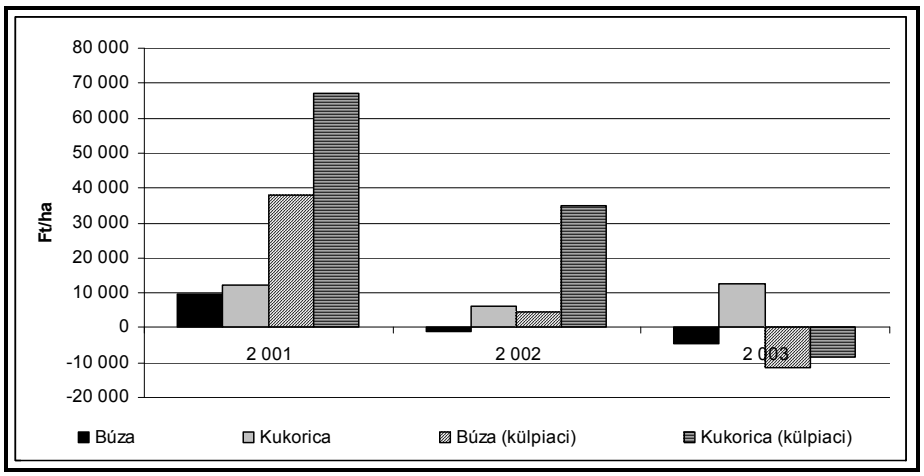
Forrás: AKI tesztüzemi adatbázis

A JÖVEDELMEZŐSÉG

Megvizsgáltam miként változott a tesztüzemek búza- és kukoricatermelésének jövedelmezősége attól függően, hogy a terményt belpiacon, illetve külpiacon értékesítették (4. ábra). Mivel regionális adatok itt nem álltak rendelkezésemre ezért ezt az elemzést országos szinten végeztem.

4. ábra

A búza- és kukoricatermesztés jövedelmezőségének alakulása

Külpiaci: exportárral számított jövedelem
Forrás: AKI tesztüzemi adatbázis, saját számítás

A belpiacon történő értékesítés mind a két növény esetében jövedelmező volt 2001-ben, de 2002-2003-ban már csak a kukorica belpiaci értékesítése eredményezett nyereséget a termelőknek. 2001-2002-ben az exportárak magasabban alakultak a belpiaci áraknál így a termények kivitele eredményesebbnek bizonyult a belföldi értékesítésnél. 2003-ban a búza belpiaci ára közel azonos szinten mozgott a külpiacon elérhető árral, így a kivitel sem javított a búzatermelők jövedelemhelyzetén. A kukorica belpiaci ára viszont az aszályos időszak gyenge termése következtében meghaladta az exportárat, így profitot a hazai értékesítés biztosított a termelőknek.

Az Európai Unióhoz való csatlakozásunkkal a magyar gazdák is részesülnek az EU mezőgazdasági termelőit megillető támogatásokból, amelynek hatására jelentősen javulhat e növények termesztésének jövedelmezősége. A gabonatermesztők egyrészről megkapják a területalapú közvetlen támogatást (SAPS), valamint a nemzeti kiegészítő támogatást (top-up). Az intézetünkben elvégzett kalkulációk szerint a vizsgált növények termelése várhatóan az idei évben is jövedelmezően alakul, bár az egy hektárra jutó jövedelmek a termésátlagok – korábbi évek tapasztalatai alapján becsült – visszaesése, valamint a termelési költségek emelkedése miatt valószínűleg alacsonyabban alakulnak majd az előző évi szintnél.

Az előrejelzések szerint a 2004. évi rekordtermés után a 2005. évben ismét jó gabonatermésre lehet számítani. A búzával és kukoricával bevetett területek együttesen 2,4 millió hektárt tesznek ki 2005-ben, ami azt jelzi, hogy a nyomott belpiaci árak ellenére a termelők továbbra is bíznak abban, hogy a megfelelően működtetett intervenciós felvásárlási rendszer és az időben kifizetett támogatások tisztes megélhetést biztosítanak számukra. Megjegyzendő azonban, hogy nem lehet a cél csupán az intervencióra termelés, az árut főként a szabad piacon kell értékesíteni, ennek viszont elengedhetetlen feltétele a jó minőségű termék.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Kartali János (szerk.) (2004): A főbb agrártermékek piacra jutásának feltételei az EU csatlakozás küszöbén, *I. kötet.* Agrárgazdasági Tanulmányok 2004/1. szám, AKII, Budapest. – (2) Popp József – Potori Norbert (szerk.) (2005): Nemzetközi Agrárpiaci Kilátások 2005. AKI, Budapest. – (3) Popp József – Potori Norbert – Udovecz Gábor (2004): A Közös Agrárpolitika alkalmazása Magyarországon. Agrárgazdasági Tanulmányok 2004/5. szám, AKII, Budapest. – (4) Potori Norbert – Udovecz Gábor (szerk.) (2004): Az EU csatlakozás várható hatásai a magyar mezőgazdaságban 2006-ig. Agrárgazdasági Tanulmányok 2004/7. szám, AKI, Budapest